

akademika V. I. Vernadskoho – 3rd Scientific and Pedagogical Expedition of the Scientific Research Laboratory for the Study and Development of Humanitarian Ideas of Academician V. I. Vernadskyi. Kremenchuk: Vyd-vo «NOVABUK». [in Ukrainian].

7. Morozov, H. V. (1993). Kosmycheskye prychyny y faktory v ystorycheskom protsesse [Cosmic causes and factors in the historical process]. *Russkaia misl – Russian idea*, 1-2. [in Russian].

8. Samodryn, A. P. (Ed.). (2021). Noosfera Vernadskoho, suchasna osvita i nauka [Vernadsky's noosphere, modern education and science]. (Vol. 1). Kyiv–Kremenchuk: PP Shcherbatiykh O. V. [in Ukrainian].

9. Samodryn, A. P. (Ed.). (2021). Noosfera Vernadskoho, suchasna osvita i nauka [Vernadsky's noosphere, modern education and science]. (Vol. 2). Kyiv–Kremenchuk: PP Shcherbatiykh O. V. [in Ukrainian].

10. Pyrozhekov, S. I., & Khamitov, N. V. (2016). Tsyvilizatsiyni proekt Ukrainy: vid ambitsii do realnykh mozhlyvostei [Civilization project of Ukraine: from ambitions to real possibilities.]. *Visnyk NAN Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 6, 45-52. [in Ukrainian].

11. Rudenko, M. D. (2015). *Enerhiia prohresu. Vybrani pratsi z ekonomii, filosofii i kosmologii [Energy of progress. Selected works on economics, philosophy and cosmology]*. Kyiv: TOV «Vyd-vo «KLIIO».. [in Ukrainian].

12. Shakotko, V. V. (2022). Rozvytok zmistu osvity shkoly noosfernoi doby [The development of the content of school education in the noospheric era]. *Noosfera Vernadskoho, suchasna osvita i nauka: kolektyvna monohrafiia – Vernadsky's noosphere, modern education and science: a collective monograph*. [According to science. ed. A. P. Samodryn]. (Vol. 2). Kyiv–Kremenchuk: PP Shcherbatiykh O. V. [in Ukrainian].

13. Shylov, Yu. O. (2012). Pro vynyknennia ukrainskoi movy ta etnosu (za protoshumerskyim arkhivom Kamiano Mohyly ta in.) [On the emergence of the Ukrainian language and ethnicity (according to the Proto-Sumerian archive of the Stone Tomb, etc.)]. *Ukrainoznavchyi almanakh – Ukrainian studies almanac*, 9, 357-366. [in Ukrainian].

14. Yunh K. H. (1996). *Psikhologicheskye typy [Psychological type]*. Moskva: Unyversytet. knyha, AST. [in Russian].

15. Sokolova, V. S. (Ed.). (1989). Ya veriu v sylu svobodnoi mysly...: pysma V. Y. Vernadskoho Y. Y. Petrunkevychu [I believe in the power of free thought...: letters from V. I. Vernadsky to I. I. Petrunkevich]. *Novyi myr – New world*, 12, 204–221. [in Russian].

Отримано редакцією 6.12.2022 р.

УДК 378.011.3-051:80]:174

DOI: 10.31376/2410-0897-2022-3-50-42-50

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Кузнецова Галина Петрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: prorektor15@gmail.com

ORCID ID: : 0000-0002-3863-1911

Зенченко Тетяна Федорівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: tatianazenhenko@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-3589-4780

Корчова Олена Михайлівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри української мови, літератури та методики навчання

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: elena_kor_80@ukr.net,

ORCID ID: 0000-0002-7175-2424

У статті проаналізовано стан розробленості проблеми академічної доброчесності як важливого складника професійної підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема майбутніх учителів української мови і літератури; визначено тенденції розвитку академічної доброчесності в закладах вищої освіти; охарактеризовано спільні та відмінні риси розвитку академічної доброчесності в країнах Європейського Союзу та України; окреслено рекомендації щодо застосування європейського досвіду впровадження принципів академічної доброчесності в практику організації освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Ключові слова: академічна доброчесність, академічна культура, плагіат, фахова підготовка учителів, академічне письмо.

Постановка проблеми. Євроінтеграційні прагнення України в напрямі вдосконалення якості вищої освіти та науки вимагають інноваційних підходів відповідно до критеріїв надання та контролю вищої освіти в Європейському Союзі, насамперед упровадження фундаментальних принципів академічної доброчесності, формування академічної культури як обов'язкового складника становлення цивілізованого демократичного суспільства. Академічна доброчесність як одна з умов функціонування правової держави

має на меті не лише створення міцної та якісної національної освітньої бази, але й дотримання рівноваги між традиційними освітніми принципами національних закладів та інноваційними академічними моделями.

Важливим чинником формування внутрішньої системи забезпечення якості в закладах вищої освіти є університетська система дотримання академічної доброчесності, яка регламентує загальноприйняті світовою спільнотою стандарти провадження освітньо-наукової діяльності стейкхолдерами, передусім здобувачами вищої освіти, створює засади нульової толерантності до етичних принципів діяльності в означеній сфері. Одним із важливих завдань, поставлених перед майбутнім учителем, який вчить говорити й думати, аналізувати й доходити висновків, є ще й здатність обґрунтовувати свої міркування, формувати судження і, зрештою, самостійно здобувати знання, самовдосконалюватися.

За словами Євгена Ніколаєва, експерта Аналітичної агенції «Освітні тренди», «<...> доброчесність – позитивна, необхідна академічному середовищу цінність. Завдяки доброчесності, відкритості, взаємній доброзичливості членів цього середовища воно ефективно реалізує свою місію з обміну знаннями й їх примноження <...> Серед наслідків – проблеми із підвищенням якості академічного письма до рівня підготовки статей для престижних іноземних журналів з суспільних і гуманітарних наук, низький реальний статус студентських письмових робіт» [10, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання академічної доброчесності порушено в працях В. Андрущенко, В. Огнев'юка, С. Омельчука [11]. Професійну етику розглядали С. Гончаренко, Л. Хоружа, Г. Хоружий, академічну доброчесність в університетах європейського освітнього простору – Л. Лук'янова, Д. Сопова [16]. Різні аспекти означеної проблеми досліджували Н. Гапон (ставлення студентів до порушення принципів академічної доброчесності), О. Гужва (формування академічної культури здобувачів вищої освіти), Ю. Калиновський (академічна чесність як чинник правового виховання студентської молоді), А. Артюхов, Т. Добко, Т. Фініков (формування культури якості вищої освіти університету) [2] та ін.

Засади дотримання академічної доброчесності регламентовано законами України «Про вищу освіту» [5], «Про авторське право і суміжні права» [4], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [6], «Про освіту» [7], листом МОН України від 24.10.2017 № 1/9-565 «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти» [9], Рекомендаціями для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності, затверджених рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 29.10.2019 [15].

Світова система вищої освіти на початку XXI століття «переживає академічну революцію у вищій освіті, що характеризується безпрецедентними за своїми масштабами та різноманітністю перетвореннями» – міститься у висновках Всесвітньої конференції ЮНЕСКО з вищої освіти у 2009 році [21].

До «перетворень» віднесено масовість вищої освіти, радикальне збільшення кількості студентів у кінці XX – на початку XXI століття; економізацію академічного простору, студентоорієнтованість, що вплинуло на врахування потреб вступників, здобувачів освіти (розширення курсів, академічну свободу), роботодавців (практичне спрямування освітніх компонентів); глобалізацію освіти з фокусом на тенденції розвитку світової економіки, прискорений розвиток нових інформаційних та комунікаційних технологій, розширення міжнародної мобільності, а відтак, і необхідність спілкування англійською мовою під час проведення наукових досліджень.

За словами Т. Фінікова, «зростання соціальної та професійної мобільності все більшої частини населення, пошук нових партнерів для фінансування вищої освіти, посилення диверсифікації систем вищої освіти в більшості країн, нова система здобуття наукових знань, постійне зростання цінності проблемно-орієнтованого знання, його трансдисциплінарний характер <...> не можуть не впливати на загальне зниження академічних стандартів, певні зміни та деформації етичного поля вищої школи» [2, с. 34]. Сфера його дії охоплює всіх стейкхолдерів вищої освіти: вступників, здобувачів вищої освіти, молодих дослідників, науково-педагогічних працівників, учених, замовників освітніх послуг та наукової продукції, видавців. Академічна доброчесність набула глобального контексту й зумовила національну потребу в доброчесному науковому продукті насамперед для вищої освіти.

Мета дослідження – окреслити особливості формування академічної доброчесності майбутніх учителів української мови і літератури.

Виклад основного матеріалу. Формуванню високого рівня академічної культури, дотриманню морально-етичних цінностей, стандартів сприяє розвинена інфраструктура міжнародних та національних організацій, з-поміж яких Міжнародний Центр академічної доброчесності (The International Center for Academic Integrity), глобальна мережа Globethics. Net (понад 163 000 осіб і установ, що є представниками різних галузей прикладної етики), Глобальний форум з етики та відповідального керівництва у сфері вищої освіти тощо. Відповідно до стратегії Globethics.net на 2016–2020 рр. основну увагу міжнародних

організацій приділено добросочесності за основними аспектами: навчання та дослідженню, основним функціям сучасного університету, управлінню, зв'язку вищої освіти з громадськістю.

Імплементация законів «Про освіту», «Про вищу освіту», інтеграційні процеси в європейську освіту зумовили формування перед закладами вищої освіти завдань щодо одержання довіри суспільства до освіти, піднесення соціальних і моральних цінностей, перебудови важливого формувального значення вищої освіти в умовах фінансової нестабільності ринку праці, комерціалізації освітніх установ і проєктів. Зазначена проблематика, розвиток в освітньому й науковому середовищі «неетичних тенденцій» є предметом уваги лідерів і майбутніх лідерів із сфери вищої освіти, бізнесу, політики та релігійних організацій з усього світу» [20].

Підґрунтям здобуття вищої освіти є формування в майбутніх фахівців, зокрема вчителів української мови і літератури, системи цінностей, які впливають на освітньо-наукову діяльність у закладі вищої освіти, подальше професійне й особистісне зростання на робочому місці, дотримання моральних принципів та правил взаємин у педагогічному колективі, створення доброзичливої і довірливої атмосфери в процесі спілкування з учнями й батьками. Усе це є одним із важливих показників рівня професійної компетентності педагога, його спроможності задовольнити запит стейкхолдерів освітнього процесу. Передусім, це свідчення усвідомленого формування професійної репутації українського освітянина, діяльність якого відповідає всім етичними нормами.

Формування культури академічної добросочесності в освіті України останнім часом набуло для всієї науково-освітянської спільноти особливого значення. Сучасне тлумачення поняття дещо відрізняється від формулювання першоджерела 1999 року – документа Центру академічної добросочесності, який представляв думку більше ніж 200 американських коледжів, університетів та визначав досліджуване поняття як сукупність основних чеснот – чесності, справедливості, довіри, поваги, відповідальності, мужності [19].

Парадигма понять «академічна добросочесність», «академічна чесність» є відображенням як внутрішньої культури особистості, так і загальної академічної культури університету. Їх зміст охоплює академічні традиції, сформованість і дотримання моральних принципів та цінностей, духовну й моральну культуру людини, долученої до академічного середовища, додержання стандартів і правил наукових досліджень, відповідальність за досягнені й оприлюднені результати, їх прозорість і розповсюдження. Суттєвою ознакою культури добросочесності є створення і дотримання Кодексів честі колективами закладів вищої освіти, належний рівень сформованості інформаційної та медійної культури.

Норми законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017) сприяли початку динамічного перебудування системи протидії академічному плагіату. Важливо, що законодавча база, яка регулює формування культури академічної добросочесності, «нульової толерантності» до випадків її порушення в українському освітньому середовищі, у вищій освіті зокрема, постійно вдосконалюється.

Упровадження світових процедур моніторингу якості освіти в Україні (PISA), процеси акредитації освітніх програм, за якими здійснюється підготовка фахівців вищої освіти, започатковані Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (Україна), Вищою радою з оцінки досліджень та вищої освіти (Hcéres, Франція), Центром з евалюації та акредитації (ZEvA, Німеччина), сприяли долученню студентства до обговорення освітніх програм. Ініційовані опитування щодо різних напрямів діяльності закладів вищої освіти забезпечили відкритий діалог з актуальних проблем вищів та окреслили перспективні шляхи їх розв'язання. На думку студентства, найбільш поширеними формами порушення академічної добросочесності є різні види плагіату. Вони сприймаються як найменші прояви академічної нечесності, порівняно з обманом (фальсифікацією, корупцією) на іспитах. Паче того, окремі здобувачі освіти зазначили, що готові до обговорення питання, чи є академічний плагіат взагалі порушенням.

Варто наголосити, що значна частина освітянської спільноти не була підготовлена до власних усвідомлених і цілеспрямованих дій щодо дотримання культури академічної добросочесності. Можливо, однією з причин цього стала законодавча неунормованість, а відтак, і нерозуміння особливостей плагіату, парадигми його наслідків. Недостатню увагу було приділено формуванню цього явища ще в закладах загальної середньої освіти, коли педагоги «закривали очі» на списування, використання чужих думок, текстів тощо.

Поняття «академічний плагіат» потрактовується дослідниками відповідно до понятійного блоку в його різновидах [10, с. 107]. Водночас узагальнене розуміння цього виду порушення академічної добросочесності зумовило нове ставлення освітянської громадськості до нього як до певного «соціального феномену» [13, с. 10], оскільки охоплює не тільки тих, хто застосовує недобросочесні практики в освітньому процесі, але й тих, хто створив так званий «бізнес навчальних і наукових робіт, у якому задіяні збирачі чужих текстів, укладачі нових текстів, продавці скопільованих матеріалів, розробники та адміністратори сайтів, порадників про те, як удруге обдурити уже програми антиплагіату, ще й варто врахувати спільноту викладачів і співробітників закладів вищої освіти, батьків студентів і роботодавців, які мовчазно схвалюють академічну недобросочесність та опосередковано її підтримують» [3, с. 66]. Інтеграція української

освіти до європейського простору вищої освіти потребує часткового уніфікування механізмів, траєкторій, принципів, критеріїв, змісту й заходів щодо забезпечення якості вищої освіти, Стандартів і рекомендацій до забезпечення якості вищої освіти тощо.

Останнє десятиріччя ознаменувалося появою значної кількості досліджень зазначеної проблематики, які здебільшого адресовано здобувачам вищої освіти. Наприклад, Східноукраїнський Фонд соціальних досліджень у 2015 році здійснив соціологічне дослідження «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку» (1928 респондентів), за результатами якого висновкували про мотивацію здобуття вищої освіти в Україні, навчання у вишах, механізми й реалії оцінювання знань, порушення принципів академічної доброчесності тощо. Саме це дослідження виявило значні фундаментальні проблеми у вищій школі: у 41 % респондентів немає мотивації до навчання вже на етапі вступу до ЗВО; низький показник орієнтування студентів до здобуття професійних знань, головне бажання – отримати диплом (67 %), небажання працювати за здобутим фахом (54 %), різні види порушення академічної доброчесності (систематичне списування (67 %), «нелегітимні колективні практики під час складання іспитів» (76 %), використання текстових запозичень (більше 90 % опитаних студентів), академічна недоброчесність викладачів (одержання неправомірної вигоди, виставлення оцінок за винагороду – 23 % опитаних студентів) тощо. Узагальнений результат перевірки текстів у 2018 р. за допомогою сервісу Unicheck засвідчив, що середній показник текстових збігів становив 33,16 %. Причинами плагіату респонденти визначали «великий обсяг завдань; непрофесіоналізм викладача; звичаєність дій; відсутність чітких норм щодо універсалізації оцінювання робіт» [17, с. 51].

За нашими спостереженнями, значні дискусії в колі науковців викликає юридично зафіксоване Законом України «Про освіту» поняття «самоплагіат». Закон України «Про авторське право і суміжні права» [4], зокрема ст. 50, зазначає, що «плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору». Більш чіткого визначення в законодавстві не знаходимо. Науковці обґрунтовують, що йдеться про «власне порушення принципів академічної доброчесності під час дублювання публікації. Етичний аспект самоплагіату важливий, особливо тому, що може обмежувати авторські права видавця. Адже традиційні визначення плагіату не враховують юридичних норм для самоплагіату. Тому необхідно чітко сформулювати процедури дотримання і впровадження академічної доброчесності, аналізувати її якість та постійно вдосконалювати» [17, с. 24]. Тож чи не основною умовою унеможливлення порушень є обов'язкове і технічно правильне дотримання норм цитування.

Одним із складників системи забезпечення якості, культури якості є відповідальність закладу вищої освіти і кожного конкретного студента за результати освітньої діяльності. У цьому аспекті академічна доброчесність є одним із основних результатів навчання за освітніми програмами підготовки майбутніх учителів української мови, що охоплює:

- чесноти (відповідальність, порядність, довіру);
- компетентності (здатність управляти освітнім процесом, що потребує нових стратегічних підходів з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності; здатність використовувати різні стратегії комунікації в професійній та науковій діяльності тощо).

Формування академічної доброчесної та культури в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, який багато років поспіль здійснює підготовку вчителів української мови і літератури як ерудованих носіїв і виразників українськомовної культури, ґрунтується на основоположних засадах «Етичного кодексу» [8]: свободі в реалізації академічних прав; взаємній довірі, яка стимулює кожного до відкритої і чесною праці та самореалізації у всьому різноманітті особистостей; духовності як внутрішньому імперативі освіченої людини ХХІ століття; лідерстві-служінні як усвідомленій унікальній ідеї корпорації; відповідальності та підтримці конструктивної ініціативи кожного; професіоналізмі, який є запорукою успіху; громадянській ідентичності, покликаний стверджувати систему цінностей держави Україна та готувати наступні покоління до звершень в її ім'я.

Упродовж 2019–2022 років в університеті систематично проводилося опитування студентів бакалаврату і магістратури галузі знань 01 Освіта з метою з'ясування динаміки формування в них культури академічної доброчесності під час навчання і особливо в умовах дистанційної освіти [12]. Опрацьовані результати засвідчили, що незначна кількість респондентів усвідомлювали випадки проявів академічної недоброчесності під час навчання (12 % у 2019–2020 роках); у 2021–2022 роках кількість таких відповідей зменшилася до 10 % Зокрема, йшлося про списування, копіювання, запозичення чужого тексту й неправильне цитування у власному науковому дослідженні (курсівій, кваліфікаційній роботі). Уже у 2021 році студентам було запропоновано кілька варіантів розв'язання окремих проблемних ситуацій – усі вказали, що зазначені випадки було спростовано шляхом додаткового опрацювання матеріалу, пояснень, виправлення технічних недоглядів, правильного цитування.

З'ясовано, що до запозичень частіше вдаються студенти, які під час навчання в школі орієнтувалися на «зазубрювання» (навчання заради вищої оцінки), не оволоділи здатністю критично мислити, а в підсумку – були недостатньо підготовлені до створення власного висловлювання (не переказу). Окрім того, здобувачі освіти відзначили велику кількість в інтернет-джерелах «робіт на замовлення» – пропозицій замовлення рефератів, курсових, магістерських робіт будь-якого спрямування та обсягу залежно від фінансової спроможності замовника.

Прикро, що аналіз відкритих ресурсів підтвердив активне функціонування ринку зазначених послуг (компанії, а подекуди й фізичні особи надають гарантію «відсутності плагіату», «надзвичайно високий рівень якості» замовленої роботи). Водночас, переважна більшість випускників засвідчує усвідомлення незаконності користування такими послугами й несприйняття такої діяльності щодо власного наукового доробку (більшість, звичайно, зорієнтовано на кваліфікаційну роботу), що дає змогу сподіватися на досягнення високого рівня сформованості культури академічної доброчесності впродовж навчання.

Проаналізовано й дієвість процедур та заходів, спрямованих на створення у ЗВО ціннісної культури як обов'язкового складника його внутрішньої системи якості освіти. З-поміж можливих шляхів формування культури академічної доброчесності респонденти зазначили:

– нормативно-правові акти університету, що регулюють внутрішню політику академічної доброчесності («Етичний кодекс» [8], «Декларація про Академічну доброчесність» [URL: <https://kubg.edu.ua/prouniversitet/vizytivka/korporativna-kultura-universytetu/4299-deklaratsiia-pro-akadem-dobrochesnist.html>]; положення «Про комісію з питань етики та академічної доброчесності Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» [14]);

– інструменти контролю додержання академічної доброчесності – системи «Антиплагіат» – програми для виявлення текстових запозичень, ознак академічного плагіату.

Відрядно, що саме здобувачі освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Українська мова і література) до можливих шляхів формування культури академічної доброчесності додали ще й навчальний курс «Основи академічного письма» як інструмент упровадження принципів академічної доброчесності в освітню і наукову діяльність закладу.

Отже, аналіз результатів дослідження спонукає до висновку про необхідність підвищення рівня академічної культури всіх учасників академічної спільноти.

У межах Проєкту сприяння академічній доброчесності в Україні, який координується Американською Радою з міжнародної освіти та Міністерством освіти і науки за підтримки Посольства США в Україні, розроблено курс «Основи академічного письма». Проєкт має на меті впровадити спільний досвід США і України для розроблення та втілення чотирирічного плану заходів щодо формування культури доброчесності, зміст яких полягає в пропагуванні практичної цінності й важливості академічної доброчесності в закладах вищої освіти України, наданні ресурсів і плану дій студентам, викладачам, адміністративному персоналу задля утвердження академічної доброчесності в університетських спільнотах.

Курс розроблено відповідно до формату WAC/WID, що використовувався в американській та британській системах освіти з 1970-х рр. «Метою Writing across the Curriculum / Writing in the Disciplines (Письмо в навчальному плані / Міжгалузеве письмо) є формування академічної культури, академічної грамотності, необхідних практичних навичок усної і писемної мови у студентів, необхідних для успішного навчання та майбутньої професійної діяльності» [18].

Курс охоплює такі модулі: 1. Формування академічної культури студента. 2. Усне й писемне мовлення. Написання тексту. 3. Робота з джерелами. Укладання бібліографії.

Розробники курсу рекомендують звертати увагу на різницю між шкільним письмом та письмом академічним, зокрема щодо вимог до писемного мовлення, публічних виступів, візуальних презентацій тощо. Для стимулювання дослідницького й творчого інтересу студентів, опанування навичок академічного письма доречно заохочувати додаткові види робіт, зокрема зараховувати виступи здобувачів освіти на студентських конференціях і круглих столах, написання тез за дослідницькими інтересами. Для індивідуальних видів робіт доцільно пропонувати й розроблення можливої теми практичного заняття із зазначенням літератури; обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення курсу (як лекційної, так і практичної частини); укладання словничка до курсу тощо.

Редакторка блогу Integrity Matters Міжнародного центру академічної доброчесності (ICAI) Лаура Інес Рамірес Ернандес зазначає, що «студентам важко досягнути цих здатностей, якщо освітній процес не відбувається в середовищі, у якому живе академічна доброчесність, коли немає прикладів, які моделюють доброчесність; а також коли на її важливості не акцентується в щоденних взаємодіях» [0].

Результати навчання майбутніх учителів української мови з академічної доброчесності передбачені освітньо-професійними програмами і мають бути реалізовані в програмних результатах навчання, спрямованих на набуття здатностей, зокрема з допомогою завдань курсу «Основи академічного письма»:

– діяти в професійних ситуаціях з урахуванням принципів академічної доброчесності (наприклад, змодельовано творче завдання: «Уявіть ситуацію: через 10 років Ви стали визначним дослідником в обраній Вами галузі. Ви зробили наукове відкриття (наприклад, винайшли ефективні пігулки від кашлю). Однак Ваш винахід украли і привласнили інші люди. Ви прагнете відстояти своє право на інтелектуальну власність. Опишіть покроково Ваші дії» [18, с. 57]); коректно використовувати джерела інформації в разі запозичення ідей, тверджень, відомостей;

– оцінювати приклади людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності, давати моральну оцінку власним учинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами (наприклад, «Уявіть ситуацію: із двох суміжних дисциплін Ви отримали дуже схожі теми для рефератів. Ви сумлінно підготували реферат з однієї дисципліни. На написання ще одного реферату у Вас не вистачило сил або ж бажання. Ви двічі здали на перевірку один і той же реферат тільки під різними назвами. Згідно з принципами академічної доброчесності Ви вчинили неправильно, адже потрібно робити оригінальну роботу з кожної дисципліни. А що Ви думаєте з цього приводу? Чи виправдовує студента той факт, що він сумлінно попрацював лише з одним рефератом? Висловіть свої думки письмово» [18, с. 57]);

– шукати, обирати й оцінювати якість джерел; робити нотатки із зазначенням джерел; виділяти головну інформацію в тексті; перефразовувати чужі думки своїми словами стисло, детально, без зміни змісту;

– робити правильне оформлення цитувань і покликань на джерела (наприклад, «Посилання на використану літературу в Україні та за кордоном суттєво відрізняються. Оберіть 3 статті, опубліковані у фахових виданнях (для цього з'ясуйте, що таке фахове видання; перегляньте перелік фахових видань із Вашої спеціальності). Зробіть посилання на обрані статті в 3-х закордонних журналах, так ніби Ви надіслали їм для публікації власні статті, а 3 обрані Вами статті є у списку використаної Вами літератури (з'ясуйте вимоги кожного видання до оформлення статей)» [18, с. 59];

– чітко й доступно формулювати власні думки; знати структуру академічного тексту тощо.

Одним із результатів навчання з курсу є «володіння мовою як запорука успішного працевлаштування», для виконання якого рекомендовано:

– написання резюме, мотиваційного листа, дослідницької пропозиції;

– проведення рольових ігор (наприклад, «Співбесіда під час працевлаштування»; «Обговорення проблеми – стрим із блогером»);

– обговорення творів у різних стилях крізь «призму специфіки наукового стилю»;

– покрокове навчання написання рецензії до наукового твору за поданою схемою тощо.

Культура оформлення наукового тексту передбачає вивчення теоретичних питань щодо правил цитування в науковому тексті (вітчизняний стандарт), правил покликання в науковому тексті (вітчизняний стандарт) та міжнародних принципів цитування і покликання (бібліографічних менеджерів).

Перед виконанням студентами письмових аналітичних робіт (контрольної, курсової роботи, підготовки презентацій тощо) варто виділити окремий час на викладання модулів (або окремих тем) основ академічного письма, надати ретельне пояснення детальних вимог до передбаченої письмової роботи студента, під час якого варто застосовувати такі інструменти:

1) роз'яснення вимог, пов'язаних із письмовим завданням, а також сутності, особливостей та причин неприпустимості академічного плагіату якомога раніше, на початку викладання кожної дисципліни;

2) пояснення здобувачам цінності набуття нових знань, академічних норм, яких варто дотримуватися;

3) надання зрозумілої інформації щодо норм академічного письма (зокрема зазначення в програмі курсу політики щодо академічного плагіату);

4) чітке формулювання завдань із метою унеможливлення плагіату (аналітичне формулювання завдання; рекомендоване опрацювання визначених джерел); конкретизація вимог до письмових робіт (визначення обсягів, стилів цитування, допустима кількість цитат, правила оформлення тощо) мають бути прописані в методичних рекомендаціях для здобувачів освіти;

5) розроблення творчих завдань, їх систематичне оновлення;

6) обговорення із студентами прикладів якісного та неякісного академічного письма;

7) щонайменше одна проміжна перевірка чорнового варіанту письмової роботи, надання відгуків і рекомендацій; систематизація виконання роботи в часі з проміжними перевірками кожного етапу її підготовки;

8) взаєморецензування робіт відповідно до запропонованих критеріїв оцінювання;

9) об'єктивне оцінювання результатів навчання студентів з оперттям на зазначені інструменти опанування академічного письма, виклад вимог до змісту роботи, роз'яснення питань логічної структури тексту, формулювання гіпотез, доведення чи спростування їх, пошук якісних літературних джерел, дотримання стандартів оформлення тексту та бібліографії тощо.

Висновки. Отже, здійснене дослідження дає змогу констатувати позитивну динаміку усвідомлення майбутніми вчителями української мови і літератури поняття «академічна доброчесність» не в значенні абстрактного й відірваного від реалій життя терміна, а як необхідного чинника формування здатності до усного й писемного наукового мовлення, набуття практичних умінь для написання текстів, удосконалення готовності до публічних виступів відповідно до законів академічної риторики.

Значний внесок у формування культури академічної доброчесності закладів освіти роблять насамперед випускники програм з підготовки вчителів української мови і літератури, які адаптують власний досвід формування доброчесності в реалії українського освітянського простору загалом, і освітній процес закладів освіти зокрема. Саме педагоги-словесники можуть і мусять здійснювати роз'яснення фундаментальних засад академічної доброчесності, надавати методичну й консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу з метою унеможливлення несвідомого порушення її принципів, попередження запозичень у власних текстах і висловлюваннях, а отже, допоможуть учням упоратися з негативними емоціями, висловити зважену власну думку, набути життєздатності в соціальному середовищі.

Список використаної літератури

1. Академічна доброчесність: рекомендації щодо її просування з аудиторії. Laura Inés Ramírez Hernández. La integridad académica: pautas para su fomento desde el aula. URL: <http://surl.li/dwaim> (дата звернення: 22.11.2022).
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
3. Гужва О. О. Довідник з академічної доброчесності для школярів. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018, 66 с.
4. Закон України «Про авторське право і суміжні права». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 22.11.2022).
5. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://surl.li/dwaig> (дата звернення: 22.11.2022).
6. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 22.11.2022).
7. Закон України «Про освіту». URL: <http://surl.li/ixnq> (дата звернення: 22.11.2022).
8. Етичний кодекс Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. URL: <http://surl.li/brifj> (дата звернення: 22.11.2022).
9. Лист МОН України від 24.10.2017 № 1/9-565 «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти». URL: <http://surl.li/dwaid> (дата звернення: 22.11.2022).
10. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності / упор. Є. Ніколаєв та В. Бахрушин. URL: <http://surl.li/dqzyp> (дата звернення: 22.11.2022).
11. Омелчук С. Бути чесним у навчанні й науці: експрес-курс з академічної доброчесності для здобувачів вищої освіти: навч. посіб. Херсон, 2021. 80 с.
12. Опитування здобувачів освіти. Академічна доброчесність. URL: <http://surl.li/dracv> (дата звернення: 01.11.2022).
13. Пархоменко Т. С. Плагіат як антропологічний і соціальний феномен. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2018. Вип. 14. С. 1–13.
14. Положення про комісію з питань етики та академічної доброчесності Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. URL: <http://surl.li/brifn> (дата звернення: 22.11.2022).
15. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності, затверджені рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 29.10.2019. URL: <http://surl.li/abbqj>.
16. Сопова Д. О. Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу: дис. ... доктора філософії з педагогіки за спеціальністю 011 «Науки про освіту» (Освітні, педагогічні науки), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка. Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2020.
17. Формування культури академічної доброчесності в закладах вищої освіти / Академічна доброчесність: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 02.03.2020–09.04.2020) / Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. Варшава, 2020. 163 с. URL: <http://surl.li/dwaij> (дата звернення: 22.11.2022).
18. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма: методичні рекомендації та програма курсу. Київ, 2016. 61 с. URL: <http://surl.li/dwaik> (дата звернення: 22.11.2022).
19. International Center for Academic Integrity. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 22.11.2022).
20. Globethics. URL: <http://surl.li/dwaiy> (дата звернення: 22.11.2022).
21. Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education. Philip G. Altbach, Liz Reisberg, Laura E. Rumbley. Executive Summary, Published in 2009 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Paris. 278 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000183219> (дата звернення: 22.11.2022).

DEVELOPING ACADEMIC VIRTUE IN THE TRAINING OF FUTURE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS

Kuznetsova Halyna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language, Literature and Teaching Methods
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Zenchenko Tetiana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Korchova Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Ukrainian Language, Literature and Teaching Methods
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *Ukraine's European integration aspirations in matters of the quality of higher education and science require innovative approaches in accordance with the criteria for the provision and control of higher education in the European Union, first of all, the introduction of fundamental principles of academic integrity, the development of academic culture as a mandatory component of the shaping of a civilized democratic society. An important component of the development of the internal system of quality assurance in institutions of higher education is the university system of ensuring academic integrity, which regulates the standards generally accepted by the world community for the conduct of educational and scientific activities by stakeholders, creates principles of zero tolerance for violations of academic integrity.*

One of the important tasks set before the future teacher, who teaches to speak and think, analyze and draw conclusions, and also the ability to justify their reasoning, form judgments and, ultimately, independently acquire knowledge and improve.

Purpose. *The article aims to outline the peculiarities of the formation of academic integrity of future teachers of the Ukrainian language and literature.*

Methods. *Observation, questionnaire, and generalization were used.*

Results. *The basis of obtaining a higher education is the formation in the students of education, including future teachers of the Ukrainian language and literature, of a system of values that influence educational and scientific activity in a higher education institution, further professional and personal growth at the workplace, compliance with moral principles and the rules of relationships in the teaching staff, the creation of a friendly and trusting atmosphere in the process of communication with students and parents - all this is one of the important indicators of the level of professional competence of the teacher, his ability to satisfy the requests of the stakeholders of the educational process*

The paradigm of the concepts of «academic integrity» and «academic honesty» reflects the individual's internal culture and the university's general academic culture. The content of the concept covers academic traditions, the formation, and observance of moral principles and values, the spiritual and moral culture of a person involved in the academic environment, compliance with the standards and rules of conducting scientific research, responsibility for the achieved and published results before public society, their transparency, and dissemination.

It was found that students who, during their studies at school, focused on the so-called «scrambling» (studying for a higher grade), did not master the ability to think critically, and as a result, were not sufficiently prepared to create their statement.

Originality. *Students of the program «Secondary education (Ukrainian language and literature)» added the course «Fundamentals of academic writing» to the possible ways of forming a culture of academic integrity as a tool for introducing the principles of academic integrity into the educational and scientific activities of the university.*

Therefore, the analysis of research results makes it possible to come to conclude need to raise the level of the academic culture of all members of the academic community/

One of the learning outcomes of the course is «language proficiency as a key to successful employment», for which it is recommended to write a resume, motivational letter, and research proposal; conduct role-playing games (for example: «Interview during employment»; «Discussion of a problem – stream with a blogger»); discussion of works in different styles through the «prism of the specificity of scientific style»; step-by-step training in writing a review of a scientific work according to the provided scheme, etc.

Conclusion. *Therefore, the conducted research makes it possible to affirm the positive dynamics of awareness of the concept of «academic integrity» by future teachers of the Ukrainian language and literature, not as an abstract and detached from the realities of life, but as a necessary factor in the formation of the ability for oral and written scientific communication, practical skills for writing texts, academic rhetoric, public speaking skills.*

Keywords: *Academic Integrity, Academic Culture, Plagiarism, Professional Training of Teachers, Academic Writing.*

References

1. Hernández, L. I. R. (2022, November 16). La integridad académica: pautas para su fomento desde el aula [Academic integrity: guidelines for its promotion from the classroom]. *academicintegrity.org*. URL: <http://surl.li/dwaim>. [in Spanish].
2. Finikov, T. V. & Artiukhova, A. Ie. (2016). Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [Academic integrity as a basis for sustainable development of the university]. *Mizhnarod. blahod. Fond «Mizhnarod. fond. doslidzh. osviti. polityky» – International Charitable. Foundation «International Foundation for Educational Research. Policy»*. Kyiv: Takson. [in Ukrainian].
3. Huzhva, O. O. (2018). *Dovidnyk z akademichnoi dobrochesnosti dlia shkoliariv [Handbook on academic integrity for schoolchildren]*. Kharkiv: KhNU im. V.N. Karazina. [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro avtorske pravo i sumizhni prava» [Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>. [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine «On Higher Education»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. URL: <http://surl.li/dwaig> [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy «Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist» [Law of Ukraine «On scientific and scientific-technical activity»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>. [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. URL: <http://surl.li/ixnq>. [in Ukrainian].
8. Etychni kodeks Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka [Code of Ethics of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University]. (n.d.). *new.gnpu.edu.ua*. URL: <http://surl.li/brifj>. [in Ukrainian].
9. Lyst MON Ukrainy vid 24.10.2017 № 1/9-565 «Shchodo zabezpechennia akademichnoi dobrochesnosti u zakladakh vyshchoi osvity» [Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 24.10.2017 № 1/9-565 «On ensuring academic integrity in higher education institutions»]. (2017). *mon.gov.ua*. URL: <http://surl.li/dwaid>. [in Ukrainian].
10. Nikolaiev, Ye. & Bakhrushyn, V. (Eds.). (2019). *Metodychni rekomendatsii dlia zakladiv vyshchoi osvity z pidtrymky pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti [Methodological recommendations for higher education institutions to support the principles of academic integrity]*. URL: <http://surl.li/dqzyp>. [in Ukrainian].
11. Omelchuk, S. (2021). *Buty chesnym u navchanni y nauksi: ekspres-kurs z akademichnoi dobrochesnosti dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity [To be honest in learning and science: an express course on academic integrity for higher education applicants: study guide]*. Kherson, Ukraine. [in Ukrainian].
12. *Opytuvannia zdobuvachiv osvity. Akademichna dobrochesnist [Survey of students. Academic integrity]*. (n.d.). URL: <http://surl.li/dracv>. [in Ukrainian].
13. Parkhomenko, T. S. (2018). Plahiat yak antropologichnyi i sotsialnyi fenomen. [Plagiarism as an anthropological and social phenomenon]. *Antropologichni vymiry filosofskiykh doslidzhen – Anthropological dimensions of philosophical research*, 14, 1-13. [in Ukrainian].
14. Polozhennia pro komisiuu z pytan etyky ta akademichnoi dobrochesnosti Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka [Regulations on the Commission on Ethics and Academic Integrity of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University]. *new.gnpu.edu.ua*. URL: <http://surl.li/brifn>. [in Ukrainian].
15. Rekomendatsii dlia zakladiv vyshchoi osvity shchodo rozrobky ta vprovadzhennia universytetskoj systemy zabezpechennia akademichnoi dobrochesnosti, zatverdzeni rishenniam Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity vid 29.10.2019 [Recommendations for higher education institutions on the development and implementation of a university system for ensuring academic integrity, approved by the decision of the National Agency for Higher Education Quality Assurance of 29.10.2019]. (2019). *naqa.gov.ua*. URL: <http://surl.li/abbqj>. [in Ukrainian].
16. Sopova, D. O. (2020). Akademichna chesnist yak skladova profesiinoi pidgotovky maibutnikh fakhivtsiv v universytetakh Yevropeiskoho Soiuzu [Academic honesty as a component of professional training of future specialists in the universities of the European Union]. *Candidate's thesis*. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka. [in Ukrainian].
17. Ivanova, R. Yu. (2020). Formuvannia kultury akademichnoi dobrochesnosti v zakladakh vyshchoi osvity [Formation of a culture of academic integrity in higher education institutions]. Proceedings from: *zbirnyk naukovykh ese uchasyukiv naukovoho stazhuvannia dlia osvitan «Akademichna dobrochesnist: vyklyky suchasnosti» – collection of scientific essays by participants of scientific internships for educator «Academic integrity: challenges of our time»* (pp. 69-74). Polsko-ukrainska fundatsiia «Instytut Mizhnarodnoi Akademichnoi ta Naukovo Spivpratsi». URL: <http://surl.li/dwajj>. [in Ukrainian].
18. Shlikhta, N., & Shlikhta, I. (2016). *Osnovy akademichnoho pysma: Metodychni rekomendatsii ta prohrama kursu [Fundamentals of academic writing: Methodological recommendations and course program]*. Kyiv, Ukraine. URL: <http://surl.li/dwaik>. Da [in Ukrainian].
19. International Center for Academic Integrity. *en.wikipedia.org*. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki>.
20. Globethics.net. *www.globethics.net*. URL: <https://www.globethics.net/web/gef/conference-2016>
21. Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. E. (2009). Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education. *Executive Summary, Published in 2009 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. Paris. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000183219>.

Отримано редакцією 6.12.2022 р.